

KUIDAS VÄLTIDA PETTUMUSI?

Näidendivõistlus oli pettumus, arvab žürii liige dramaturg Urmas Lennuk. Kuidas sünniks rohkem häid algupärandeid? Ometi on ju praegu teatri ligi andekaid kirjutajaid, hulk materjali ka kasutamata. Ühel pool on lavastaja ootel väärt tekstivaramu, kas või Madis Kõivu, aga ka Jaan Kruusvalli ja Jaan Unduski lavastamata tekstid (ning söandan väita, et ka enamik „Esimesel lugemisel“ esitatud üheteistkümnest uuest eesti näidendist); teisel mitmed proosa ja ajakirjanduse juurest teatrit piidlevad, teatrisaalis sündivast elusast vastuvõttust võlutud head kirjutajad.

Teater on sotsiaalne kommunikatsioon, rohkem kui vahel tunnistada tahaks – eks ikka jumalik säde ole otsustav! – mõjutavad tulemust nii kõik teised protsessis osalejad kui ka süsteemis kehtivad reeglid. Nii loomingu protsessi kui ka kultuuritööstuse mehhanismi omad.

Küsimuse võiks sihtidagi loomingu ja tööstuse kohtumise ristteele. Kas tänapäevane näitemäng on tingimata see, mis andeka autori poolt viimse silbini valmis kirjutatuna teatrisse laekub? Muidugi, Andrus Kivirähk suudab seda ja ta on ka sulaselge õnnistus praegusele eesti teatrile. Aga sellise täpsusega ja sellisel tasemel kirjutajat on hetkel raske teist leida. Ja on ka teisi viljakaid mudeleid.

Selge sihiga lavastaja töötleb teksti rohkem või vähem. Täendusrikka lavatulemuse taga on sageli koostöö – pikaajaline, lähedane, teineteist täiendav, lavastajat ja autorit kaasloojateks kujundav koostöö (samas pole tegu ka laulatatud tandemiga, mis kohustatud igavesti kestma jääma, uuteks kooslusteks suletud). Kriitikute ankeet tunnustab sellise koos kasvamise viljana Kivastiku ja Toompere „Põrgu värki“ ja „Savonarola tuleriita“. Imetlusväärne panus stabiilsusse, partneri (näitlejate) lähedasse tundmisse ning sellele suurepärase institutsionaalse vormi leidmise vili on näiteks ka Linnateatri koosseisulise näitekirjaniku koht – ja suvel jõudis lavale Jaan Tätte „Meeletu“.

Stabiilsuse tasakaalupoolus on avatus: sageli on viljakad nähtuste piirialad, just seal tekib värsket ja põnevat. Arvan, et otsustavalt tasub üks laiemale lükata copywriter'itele, ajakirjanikele, prosaistidele, tõlkijatele, uurijatele, stsenaristidele – erinevatele potentsiaalsetele teatriteksti kirjutajatele. Unistan, et Eestiski juurduks maailmas hästi töötav residendi mudel, kus teater võimaldab mingiks ajaks, olgu hooajaks või mõneks kuukski töörahu ja tuge lavastaja ja autori tandemile või ka nendega koostööd tegevale väikesele näitetrupile uue teksti loomiseks, tooriku arendamiseks. Tekst sünnib samm-sammult lavastamise käigus! Iseenda autor-residendina töötavad ju mõnes mõttes enda tarvis tekste kirjutavad ja dramatiseerivad lavastajad: möödunud hooajast on kriitika sellistest töödest esile tõstnud Elmo Nüganeni „Tõde ja õigust“ ja Merle Karusoo „Misjonäre“. Kannatlik tekstiloomekoostöö autoriga, eriti uuega, on lavastajale muidugi paras koormus, algaja puhul ka pedagoogitöö. Ometi võiks ka see olla üks võimalik viljakas viis oluliste teatritekstide saamiseks.

Küsid esiteks uute kõnekate algupärandite järele, küsigem niisiis ka, ja võib-olla kõigepealt, lavastajate koostöövalmiduse ja teatrite „administratiivse suutlikkuse“ järele.

ENE PAAVER